

**KORIŠTENJE DOKAZA KOJI SU PRIBAVLJENI PRIMJENOM
POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI**

**THE USE OF EVIDENCE OBTAINED THROUGH SPECIAL
INVESTIGATIVE ACTIONS**

Pregledni znanstveni članak

*Adis Šečić, MA**

Sažetak

Posebne istražne radnje su radnje koje su potrebne da pomognu tužiteljima da učinkovito otkriju teška i složena kaznena djela ne nužno, ali najčešće u predmetima organiziranog kriminaliteta, gospodarskog kriminaliteta i korupcije. Naime, danas je jasno da postoje kaznena djela u čije je izvršenje uključen veći broj ljudi na različitim lokacijama i koja se vrše uz pomoć novih komunikacijskih tehnologija, tako da ih najčešće nije moguće dokazivati samo klasičnim dokaznim sredstvima (opservacijom, ispravama, materijalnim dokazima, svjedocima, itd.). Isto tako, postoji tvrdnja koja se kroz brojne predmete pokazuje kao utemeljena, i to da su kriminalci često bolje organizirani od države, te da u svoje kriminalne djelatnosti uvode razna znanstvena i tehnološka dostignuća, u čemu prednjače u odnosu na primjenu takvih dostignuća od strane državnih represivnih tijela, te je zakonodavac, s ciljem da omogući dokazivanje kompleksnih kaznenih djela, proširio ovlasti tužitelja i istražnih tijela, te im dao u ruke učinkovitije mehanizme za otkrivanje izvršitelja takvih kaznenih djela, a koja se ogledaju u primjeni posebnih istražnih radnji. Posebne istražne radnje predstavljaju specifičan doprinos u domenu procesnog i kriminalističkog značaja, jer se njihovom primjenom omogućava da se uz poštivanje procesnih odredbi i kriminalističkih pravila obezbijede dokazi za daljnji tijek kaznenog postupka kod složenih kaznenih djela.

Ključne riječi: posebne istražne radnje, dokazi, pravila, kriminalitet, kazneno djelo.

* Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, e-mail: adissecic@yahoo.com

Abstract

Special investigative actions are measures necessary to assist prosecutors in effectively detecting serious and complex criminal offenses, not necessarily but most often in cases of organized crime, economic crime, and corruption. It is evident today that there are criminal offenses involving a large number of people in different locations, carried out with the help of new communication technologies, making it difficult to prove them using only traditional evidence methods (such as observation, documents, physical evidence, witnesses, etc.). Furthermore, it is often asserted, and this is supported by numerous cases, that criminals are often better organized than the state and that they incorporate various scientific and technological advancements into their criminal activities, outpacing state repressive bodies in the use of such advancements. To enable the proof of complex criminal offenses, the legislator has expanded the powers of prosecutors and investigative bodies, giving them more effective mechanisms for detecting the perpetrators of such crimes, which are reflected in the application of special investigative actions. Special investigative actions provide a specific contribution in terms of procedural and criminalistics significance, as their application allows for the securing of evidence for the further course of criminal proceedings in complex criminal cases, all while respecting procedural provisions and criminalistics rules.

Keywords: special investigative actions, evidence, rules, criminality, criminal offense.

1. ZAKONITOST I UOPĆE DOPUSTIVOST DOKAZA PRIBAVLJENIH POSEBNIM ISTRAŽNIM RADNJAMA

Dokazi pribavljeni poduzimanjem posebnih istražnih radnji mogu se koristiti u kaznenom postupku pod uvjetom da su pribavljeni na zakonit način, odnosno na način kako je određeno naredbom suda. Sudska naredba i njen okvir predstavljaju preduslov (*conditio sine qua non*) za zakonitost dokaza pribavljenih poduzimanjem posebnih istražnih radnji, a u suprotnom predstavljaju apsolutnu povredu odredaba kaznenog postupka. Osnovni element ocjenjivanja zakonitosti u izdavanju naredbe i zakonitosti u

materijalnom smislu činjenica koje su pribavljene u smislu dokaza, izvršenjem naredbi, svodi se na odredbu članka 10. ZKP-a BiH (odnosno analognog članka ZKP-a RS, ZKP-a F BiH i ZKP-a BD) - Zakonitost dokaza, prema kojoj sud ne može zasnivati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih Ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratificirala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona. Da bi se određeni dokaz uopće mogao izvesti u kaznenom postupku, mora se donijeti odluka o njegovoj dopustivosti za razmatranje pred sudom. Ta odluka podrazumijeva da je dokaz relevantan za utvrđivanje činjenica u postupku, da je zakonit, kao i da ispunjava druge uvjete propisane zakonom. Nakon utvrđenja da je dokaz dopustiv za izvođenje u kaznenom postupku, uslijedit će njegovo izvođenje ili sadržajna prezentacija dokaza koja ovisi o samoj njegovoj naravi. Teret dokazivanja u kaznenom postupku je uvijek na strani tužitelja, tek iznimno po pitanju utvrđivanja nekih specifično određenih činjenica teret može preći i na optuženog (kada prigodom oduzimanja imovinske koristi dijeli teret dokazivanja s tužiteljem u pogledu dokazivanja podrijetla imovine). Sukladno pravnoj teoriji, danas postoje dva modaliteta ocjene dokaza. Jedan je formalna ili zakonska ocjena u okviru koje je vrijednost svakog dokaza unaprijed određena i slobodna ocjena dokaza ili ocjena na temelju slobodnog sudijskog uvjerenja. Vladajući koncept, međutim, jeste slobodna ocjena (Halilović, 2019). Dokazni postupak je u okviru suvremenog kaznenog postupka podijeljen u tri stadija, i to:

- dopustivost (nastupanje);
- izvođenje;
- ocjena dokaza.

Svaki od navedenih stadija, u kaznenom postupku, dijelom je glavne rasprave. Ovo stoga što se presuda može temeljiti isključivo na dokazima koji su izneseni na glavnoj raspravi (članak 281. stavak 1. ZKP-a BiH) (Halilović, 2019). Međutim, odredbama ZKP-a BiH, i to članka 273. stavak 2. se propisuje da postoje i neki izuzetci od navedenog pravila, odnosno da se zapisnici o saslušanju svjedoka primjerice mogu koristiti ako su uzeti u istrazi, a da svjedoci ne budu izvedeni na glavnu raspravu, i to po odluci suca, odnosno vijeća, se mogu pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu i to u slučaju ako su ispitate osobe umrle, duševno oboljele ili se ne

moгу pronaći ili je njihov dolazak pred sud nemoguć ili je znatno otežan iz važnih uzroka. U svakom kaznenom postupku, na glavnom pretresu se izvode prikupljeni dokazi koji su predloženi optužnicom, zbog čega se glavni pretres smatra središnjim, odnosno najvažnijim dijelom kaznenog postupka. Navedeno se odnosi kako na dokaze koje prezentira optužba, tako i one dokaze koje izvodi obrana, pri čemu pred sudom jednaku dokaznu snagu imaju i dokazi optužbe i obrane i cijene se na jednak način, naravno pod uvjetom da su zakonito prikupljeni i relevantni za odlučivanje u procesnoj stvari. Stoga, u procesnom i dokaznom smislu, potpuno je irelevantno, a u situaciji kada su dokazi prikupljeni na zakonit način, jesu li ti dokazi rezultat poduzimanja redovnih radnji dokazivanja ili su pribavljeni primjenom posebnih istražnih radnji. Kada navedene odredbe promatramo s aspekta kaznenog postupka, dokazi su izvor saznanja o činjenicama koje se u kaznenom postupku utvrđuju, ali se utvrđivanje uvijek odnosi na pravno relevantne činjenice za konkretnu kaznenopravnu stvar.

Pravo na predlaganje dokaza je jedno od temeljnih prava stranaka u postupku, koje će predlagati dokaze za koje smatraju da će potkrijepiti njihove tvrdnje. Sama činjenica da je neka od stranaka u postupku predložila izvođenje određenog dokaza, ne znači po automatizmu da će taj dokaz biti i izveden na glavnoj raspravi, a iz razloga jer je pravo izvođenja dokaza ograničeno ispunjavanjem određenih uvjeta propisanih zakonom. U tom smislu, dopustivost dokaza može se smatrati odlukom da se određeni dokaz izvede u postupku, a koju odluku donosi isključivo sud, dok sama inicijativa da određeni dokaz u tijeku glavne rasprave nastupi može biti pokrenuta od strane stranaka u postupku, ali i od strane samoga suda, dok se u našem procesnom zakonodavstvu odluka suda o prihvatanju/dopustivosti određenih dokaza za razmatranje u kaznenom postupku naziva nastupanje dokaza. U američkoj pravnoj teoriji, pojam „dopustivosti“ podrazumijeva odluku o tome šta pred procesnim tijelom koje utvrđuje činjenice u postupku (*eng. trier of fact*), a to mogu biti porota ili sudac, može biti izvedeno kao dokaz (Waltz, Roger, 2004.). Uvjeti za dopustivost dokaza u kaznenim postupcima u okviru američkog prava su:

- relevantnost (*eng. relevancy*);
- zakonitost (*eng. competency*);
- nepostojanje prejudicijelnog efekta dokaza (*eng. prejudicial effect*);
- pouzdanost (*eng. reliability*). (Halilović, 2013)

U okvirima kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini, uvjeti dopustivosti dokaza za razmatranje u kaznenom postupku mogu u širem smislu biti promatrani na identičan način. Naime, da bi dokaz mogao ostvariti svoj procesni cilj, on na prvom mjestu mora biti relevantan za odlučivanje o kaznenoj stvari. Ukoliko dokaz nema značaja za utvrđivanje činjenica kaznene stvari, promatrano kroz njegovu dokaznu vrijednost, onda bi izvođenje takvog dokaza značilo ništa drugo do gubitak dragocjenog vremena, dok je u praksi situacija često mnogo drugačija, jer stranke često imaju o relevantnosti ili irelevantnosti dokaza potpuno suprotna stajališta, pa je na sudu zadatak da u svakom konkretnom slučaju cijeni predložene dokaze i odlučuje o njihovoj dopustivosti, a posljedično i relevantnosti izvedenih dokaza. Potrebno je istaći kako zakonitost dokaza, kao jedan od uvjeta dopustivosti dokaza u postupku, predstavlja njegovu vrlo važnu kvalitetu čiji nedostatak ne može nadomjestiti niti najveći stupanj njegove relevantnosti. Nezakonitost dokaza može biti rezultat provođenja procesne radnje protivno zakonskim odredbama ili kršenja temeljnih prava i sloboda propisanih međunarodnim i unutarnjim pravom, pojaviti se u obliku bitne povrede procesnih odredaba ili može poprimiti formu ploda otrovne voćke (*eng. fruit of poisonous tree*) u vidu dokaza koji je pribavljen na zakonit način, ali se za njega saznalo nezakonitim putem. Termin „plod otrovne voćke“ po prvi put je upotrijebljen u predmetu Vrhovnog suda SAD (*Nardone protiv SAD 1939. godine*) u kojem je zauzeto stajalište o nezakonitosti dokaza koji su pribavljeni zakonitim putem, ali se za njih saznalo nezakonitim prisluškivanjem.* U najuglednijoj kontinentalnoj teoriji kaznenog procesnog prava Njemačkoj, smatra se da problematika nezakonitih dokaza, o kojoj se vodi dijalog zakonodavca, prakse i teorije pod naslovom “dokaznih zabrana” (*Beweisverbote*), pripada skupu najvažnijih pitanja za kazneni postupak. To je posljedica primjene načela pravne države koja donosi samoograničenje državne vlasti u njezinoj represivnoj djelatnosti: država se u suzbijanju kriminaliteta ne smije služiti svim, pa možda i kriminalnim metodama jer bi to, s jedne strane, delegitimiralo moralnu snagu kaznene osude, a s druge bi strane prekršilo postulat javnog kažnjavanja društveno štetnog ponašanja uz samo najnužnija ograničenja temeljnih prava građana – koji se do pravomoćne osude imaju smatrati nedužnima. (Krapac, 2010)

* U.S. Supreme court, *Nardone v. United States of America*, 308 U.S. (1939)

Interesantno je za pomenuti da je proceduralnu regulaciju postupanja s nezakonitim dokazima sadržavalo i bivše jugoslavensko pravo nakon 1967. godine, premda Ustav SFRJ načelnu zabranu njihove uporabe nije nikada sadržavao, a niti je Zakon o krivičnom postupku SFRJ iz 1977. godine imao slične definicije njihova pojma kao sadašnji zakoni o kaznenom postupku, ali je činjenica da je prvi teoretičar koji se u to vrijeme, odnosno u šezdesetim godinama dvadestog vijeka, sustavno bavio procesnim zabranama uporabe nezakonitih dokaza u kaznenom postupku bio Vladimir Bayer. (Bayer, 1972) Nezakonitost dokaza bila je predmetom razmatranja većeg broja presuda ESLJP-a. Tako u predmetu *Bykov protiv Rusije* (2009), Sud zaključuje kako on nema ulogu utvrđivati da li određeni vid dokaza kao što su nezakoniti dokazi u smislu nacionalnog prava mogu biti dopustivi za razmatranje ili ne, te da li je aplikant kriv ili ne? Ono što je bitno za istaći, jeste da ESLJP ne određuje je li neki dokaz u nacionalnom kaznenom postupku bio nezakonit, nego je li način njegova pribavljanja ili uporabe protivan Europskoj konvenciji o ljudskim pravima. EKLJP ne sadržava pravila o tome kada bi način pribavljanja ili uporabe nekog dokaza trebalo smatrati nezakonitim, nego je to isključiva domena nacionalnog prava država stranaka Konvencije, i barem su tri razloga za to.* Kao prvo, cilj Konvencije jest zaštititi temeljna prava, a ne pravilnost primjene nekog kaznenoprocenog modela za koji se odlučio nacionalni zakonodavac. Kao drugo, u svojoj judikaturi ESLJP može kao jurisprudencijske razloge svojih presuda koristiti samo one koji su izvedeni kao minimalni zajednički nazivnik više od 40 kaznenih procesnih prava europskih država. Kaznena procesna prava država članica Vijeća Europe jako se razlikuju u normativnim konstrukcijama nezakonitog dokaza, te ESLJP ne može iz njih za sebe eruirati minimalne zajedničke standarde. Kao treće, notorno je da ESLJP ne može nastupati kao superrevizijski sud koji bi osude u nacionalnom kaznenom postupku, utemeljene na nezakonitim dokazima, mogao ukidati i tako im oduzeti pravnu valjanost, već može donositi samo deklaratorne presude (čl. 41. EKLJP-a) o postojanju povrede nekog prava iz Konvencije. Stoga ESLJP od slučaja do slučaja ocjenjuje je li u nekom nacionalnom kaznenom postupku u stadiju pribavljanja ili stadiju

* ESLJP, predmet *Bykov protiv Rusije*, apelacija broj: 4378/02, Strasbourg, 21.01.2009. godine, članak 89, str. 13.

* “The Convention does not lay down rules on evidence as such”, Pelissier & Sassi c/a Francuske (1999), § 45; Allan c/a UK (2002.). § 42.

uporabe (zapravo: izvođenja i ocjene) dokaza došlo do povreda konvencijskih prava. Pri tome je opseg svoje ocjene odredio vrlo restriktivno, postavivši pravilo da su za procjenu zakonitosti dokaza primarno nadležni domaći sudovi i da ju ESLJP ne može nadomjestiti svojom nadležnošću (Krapac, 2010). Stoga, ako ustanovi povredu, kao i u svakom drugom slučaju, ESLJP “sankcionira” deklaratornim utvrđenjem da je tijekom nacionalnih radnji ili mjera pribavljanja ili uporabe dokaza došlo do povrede određenog konvencijskog članka. No, on ne izriče da se tako nezakonito pribavljeni dokaz ne smije uporabiti kod donošenja presude jer pitanje njegove pravne upotrebljivosti (*admissibility of evidence*) mora riješiti nacionalno pravo. Time je ESLJP izmaknuo rješavanju najtežeg pitanja teorije o nezakonitim dokazima: kada i zbog čega povreda neke dokazne zabrane treba za sobom povući pravnu neupotrebljivost, odnosno nevaljanost nezakonitog dokaza (Krapac, 2010).

Ustavni sud BiH po apelaciji Saše Stjepanovića, broj: AP 3709/15 (2018. godine) zauzima stajalište prema kojem, kada se uzme u obzir princip važnosti i relevantnosti dokaza, nezakonitost dokaza, odnosno korištenje dokaza pribavljenog na nezakonit način nužno ne mora ukazivati na povredu prava na pravičan postupak.*

2. IZVOĐENJE DOKAZA PRIBAVLJENIH POSEBNIM ISTRAŽNIM RADNJAMA

U kaznenom postupku dokazi se izvode na glavnom pretresu koji se, zbog svog značaja, opravdano može ocijeniti njegovim središnjim, odnosno najvažnijim dijelom. Ovo se odnosi na sve dokaze, kako one koje prezentira optužba, tako i one koje izvodi obrana, pri čemu treba naznačiti da značaj dokaza ne ovisi od toga koja strana ga je predložila ili ga izvodi. Bitno je da su dokazi pribavljeni u zakonom propisanoj proceduri (Korajlić, Šuprina, Selimić, 2020), dakle, da su zakoniti. U situacijama kada je osigurana zakonitost dokaza, u konačnici je nebitno jesu li su ti dokazi rezultat redovite forme postupanja (poduzimanja „redovitih” radnji dokazivanja), ili je njihovom pribavljanju prethodio postupak provedbe posebnih istražnih radnji. Inače, kod ocjene zakonitosti pojedinih dokaza primarno je potrebno

* Ustavni sud BiH, Odluka o dopustivosti i meritumu broj: AP 3709/15 od 10.04.2018. godine, članak 66, str. 41.

poći od sadržaja odredaba Zakona o kaznenom postupku, naročito članka 10. ZKP-a BiH. (Drpljanin, Halilović, Hukeljić, Kajmaković, Marić, Milićević, Nedić, 2020) Naime, članak 10. u stavku 2. ZKP-a BiH propisuje da Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratificirala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona, dok se u stavku 3. istog članka navodi kako Sud ne može zasnivati svoju odluku na dokazima koji su dobijeni na temelju dokaza iz stavka 2. ovog članka. Promatrano s aspekta kaznenog postupka, dokazi su izvor saznanja o činjenicama koje se u određenom kaznenom postupku utvrđuju, pri čemu se utvrđivanje uvijek odnosi na pravno relevantne činjenice od kojih ovisi primjena materijalnog ili procesnog prava na konkretnu kaznenopravnu stvar. Kada je riječ o izvođenju dokaza koji su pribavljeni provedbom posebnih istražnih radnji, valja naglasiti da je prigodom izvođenja takvih dokaza potreban poseban oprez jer su pribavljeni nužnim, ali zakonitim zadiranjem u privatnost osobe (Korajlić, Selimić, 2015) protiv koje su posebne istražne radnje provedene, odnosno kroz ograničavanje temeljnih prava i sloboda građana.

Izvođenje dokaza je onaj stadij dokazivanja u okviru kojeg se vrši sadržajna prezentacija dokaza, a radi neposrednog čulnog zapažanja svih sudionika u postupku, a naročito sudskog vijeća ili suca pojedinca, kao središnje neutralne figure u sudnici, pri čemu način izvođenja svakog pojedinog dokaza ovisi o njegovoj naravi. Sukladno navedenom, stranke u postupku će u ovisnosti o konceptima optužbe ili obrane na glavnom pretresu različite vrste i forme dokaza izvoditi sukladno unaprijed uspostavljenim strategijama izvođenja dokaza, odnosno prezentirat će dokaze na način i po redoslijedu za koji oni smatraju da će takvim izvođenjem na najbolji mogući način uvjeriti Sud u svoje tvrdnje, odnosno da će takvim izvođenjem dokaza na najbolji mogući način postići cilj dokazivanja i uvjeriti Sud u ispravnost svojih tvrdnji.

3. NAČINI IZVOĐENJA DOKAZA PRIBAVLJENIH POSEBNIM ISTRAŽNIM RADNJAMA NA GLAVNOM PRETRESU

Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija

Odredbom čl. 116. st. 2. točka a)-a ZKP BiH, kao posebna istražna radnja propisan je nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Ovom posebnom istražnom radnjom ograničava se pravo građanina na nepovredivost „telekomunikacijskog komuniciranja“, gdje ograničavanje ranije navedenog prava ne „pogađa” samo onu osobu u odnosu na koju se predmetna radnja primjenjuje, nego i druge osobe koje s tom osobom komuniciraju za vrijeme trajanja ove radnje. Navedeno ima posebnu važnost za elaboraciju, kada se uzme u obzir da se neposredno nakon uvođenja ove posebne istražne radnje u ZKP BiH, prije svega kao rezultat uspostavljanja jedne nove istražne metode koja je data u ruke tijelima gonjenja, desila profesionalna devijacija koja je dovela do toga da je policija u ogromnoj mjeri pasivizirala sve druge operativno-taktičke mjere i radnje, kao i druge policijske metode, te se u velikom broju predmeta orijentirala “na prisluškivanje”, koje je tada davalo iznimne rezultate. Na ovaj način presretan je ogroman broj komunikacija osumnjičenih osoba, pri čemu se snimaju i pohranjuju razgovori prisluškivane osobe sa svim njenim sugovornicima, kako kriminalnim suradnicima, tako i osobama koje nemaju nikakve veze sa izvršenjem kaznenih djela zbog kojih je posebna istražna radnja određena. Ta vrsta razgovora osumnjičenih sa drugim osobama, a koji razgovori mogu imati izrazito privatni ili intiman karakter, može duboko kompromitirati kako osumnjičenog, a posebice njegovog sugovornika koji nije osumnjičen, i prema tako pribavljenim podacima se mora postupati sa posebnom pažnjom u cilju zaštite privatnog života i ugleda, te se tako pribavljenim podacima ne smije nikome stavljati u izgled neko zlo ili kompromitacija sukladno ciljevima istrage. U praksi, policijski djelatnik pod nadzorom tužitelja obavezan je analizirati presretnute razgovore, izdvojiti ono što je bitno, odnosno relevantno za predmet, a potom periodično dostavljati izvješće o provedbi posebnih istražnih radnji tužitelju, i to uz svaki prijedlog za produljenje ili određivanje posebnih istražnih radnji prema osumnjičenim.

Taktika tužitelja će biti da u sudnici prezentira one dokaze koje smatra relevantnima, međutim, tužitelju se dostavljaju svi presretnuti razgovori, a

takve “sirove razgovore” na raspolaganju će imati i obrana, koja nakon potvrđivanja optužnice ima pravo uvida u sve dokaze. To dovodi do širenja kruga ljudi koji imaju mogućnost uvida u sadržaj nečije privatnosti, a što u konačnici i praksi često dovodi do neželjenih posljedica. U tehničkom smislu, nakon što se predmetna radnja provede, svi snimljeni razgovori se prenose s računalnog sustava na CD/DVD medije, koji se dostavljaju tužiteljstvu, i kao takve ih tužitelj koristi, predlaže optužnicom, a kasnije na glavnom pretresu izvodi i ulaže kao dokaz u spis predmeta. Prigodom provedbe posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija, policijski djelatnici često sačinjavaju sažetke snimljenih razgovora, dok takvi sažetci nemaju značaj dokaza pred sudom, ali mogu olakšati uporabu tehničke snimke kao dokaza. Ovdje ujedno treba napomenuti da su policijska tijela kojima je povjerena provedba ove posebne istražne radnje, prije početka snimanja dužni na tehničkoj snimci zabilježiti broj sudske naredbe po kojoj se postupa, te naznačiti vrijeme i mjesto početka primjene mjere, a naknadno i vrijeme njenog završetka. Sve ovo je neophodno da bi se sačuvala autentičnost tehničke snimke kao dokaza i po potrebi (prvenstveno obrani), omogućila provjera te autentičnosti. (Drpljanin, Halilović, Hukeljić, Kajmaković, Marić, Milićević, Nedić, 2020) Budući da se radi o vrlo složenoj i zahtjevnoj istražnoj radnji, neophodno je posvetiti posebnu pažnju prigodom provedbe takvih dokaza na glavnom pretresu, kako bi dokaze pribavljene njenom primjenom što kvalitetnije prezentirali u korelaciji sa drugim pribavljenim dokazima.

Prema praksi sudova, dokaze pribavljene ovom posebnom istražnom radnjom izvodi tužitelj tako što za svaku pojedinačnu komunikaciju ili kontinuitet komunikacija između istih osoba daje uvodno obrazloženje o tome na koji segment optužnice se ti razgovori odnose ili eventualno čine dopunu drugim dokazima kojima se dokazuje odgovornost optuženih osoba. Potom tužitelj čita identifikacijsku oznaku (ID broj) razgovora, datum, vrijeme i sugovornike, te se snimljeni razgovori na glavnom pretresu reproduciraju. Samo reproducirane snimke s razgovorima osoba koje su zakonito nadzirane dokaz su na kojem se može temeljiti sudska odluka. Ovo podrazumijeva da branitelj i optuženi nakon svake preslušane komunikacije mogu stavljati prigovore koji se odnose na uvodna obrazloženja tužitelja, a tiču se konteksta prisluškivanih razgovora. Drugim riječima, ti se prigovori ističu u vidu osporavanja ovih dokaza, kao i bilo kog drugog dokaza koji se

izvodi na glavnom pretresu. (Drpljanin, Halilović, Hukeljčić, Kajmaković, Marić, Milićević, Nedić, 2020)

Razvojem modernih tehnologija značaj ove posebne istražne radnje u velikoj mjeri je umanjen jer kriminogene osobe poučene negativnim iskustvima iz prošlosti, kao i obični građani u namjeri da zaštite svoju privatnost, dominantno se služe sredstvima komunikacije koje je puno teže presretati. Stoga, “presretanje telekomunikacija putem GSM mreža” danas daje jako loše rezultate, što je policijske agencije “prinudilo” na povratak u širu primjenu klasičnih kriminalističkih metoda, odnosno promjenu spektra istražnih radnji kako u redovitom istraživanju, tako i prigodom provedbe posebnih istražnih radnji po naredbama suda. Sve navedeno je dovelo do razvoja novih praksi prigodom primjene ostalih zakonom propisanih posebnih istražnih radnji, a koje se rade samostalno ili u kombinaciji sa kolokvijalno nazvanim “prisluškivanjem”, budući da ova posebna istražna radnja i pored činjenice da presretnutim razgovorima ne dobijate više kao što je to bio slučaj u razdoblju unazad 10-15 godina izuzetno važne informacije, ipak ima naglašen značaj kada se kombinuje sa ostalim posebnim istražnim radnjama jer daje informacije o vremenu komuniciranja osumnjičenog sa sugovornicima, podatke o lokacijama na kojima se osumnjičena osoba nalazi u vrijeme obavljanja razgovora, kao i u bilo kojem drugom trenutku dok prema njemu traje posebna istražna radnja, tako da u istražnom smislu podatci dobijeni provedbom ove posebne istražne radnje itekako mogu biti od značaja za istragu prigodom kombiniranja provedbe ove sa drugim posebnim istražnim radnjama.

Pristup računalnim sustavima i računalno sravnjenje podataka

Predmetnom posebnom istražnom radnjom ograničava se sigurnost i tajnost osobnih podataka kao jednog od temeljnih ljudskih prava. Naime, računalni sustavi su, između ostalog, danas sredstvo komunikacije, sredstvo za rad, sredstvo za pristupanje internetu, mjesto za pohranjivanje podataka, i to kako na samom računalu, tako i na raznim oblicima oblaka u cyber prostoru, a posebice na serverima koji se mogu nalaziti čak u drugim državama u odnosu na računalne sustave. Računalni sustavi su važan instrument u financijskom poslovanju i bankarstvu, djelatnosti osiguranja, dok je za primjenu ove posebne istražne radnje od posebnog značaja vođenje

raznih baza podataka koje po službenoj dužnosti vode različita državna tijela, poput evidencija koje se vode u zdravstvu, poreznim upravama, registrima sudova, evidencija koje po službenoj dužnosti vode ministarstva na različitim razinama, kao i sve evidencije koje vode druga državna tijela, a čije baze podataka mogu biti od koristi tijekom provođenja istrage i koje su podesne za primjenu ove posebne istražne radnje. Ova posebna istražna radnja je u vrijeme donošenja aktualnog ZKP-a BiH po svom opisu bila nedovoljno pravno-teoretski razrađena, a isto je i danas, pa je činjenica da se ova posebna istražna radnja u praksi gotovo i ne primjenjuje, a i kada se primjenjuje, uz provedbu ove radnje potrebno je odrediti i provoditi i druge posebne istražne radnje kako bi se njenom provedbom ostvario željeni cilj. Zbog toga su i dokazi koji se mogu pribaviti provedbom ove posebne istražne radnje različiti, pa je karakter pribavljenih dokaza ovom posebnom istražnom radnjom čimbenik koji određuje način njihovog izvođenja na glavnom pretresu.

Nadzor i tehničko snimanje prostorija

Dokazi do kojih se može doći provedbom ove radnje su različiti, a provedbom ove posebne istražne radnje pribavljaju se prije svega audio i video snimke koje su nastale u prostorijama u pogledu kojih je određena posebna istražna radnja, a koje prostorije koriste osumnjičene osobe. Sadržaj ovih snimaka jesu komunikacije koju osumnjičeni ostvaruju sa drugim osumnjičenim osobama, ali i osobama koje ne moraju nužno biti osumnjičene, ali su sadržaji takvih susreta i razgovora snimljeni u prostorijama koje koristi osumnjičena osoba, a u kojima su postavljeni uređaji za tajno snimanje. U praksi, različiti su načini na koje policijske agencije postavljaju uređaje na nadzor i tehničko snimanje prostorija u objekte koje koriste osumnjičeni, ali bitno je napomenuti da se uređaji mogu postavljati kako u prostorije koje su vlasništvo, tako i u one koje samo koristi osumnjičena osoba, ali isto tako i u službene prostorije, a to se najčešće provodi kod dokazivanja koruptivnih kaznenih djela. Tužitelj na glavnom pretresu izvodi na ovaj način pribavljene dokaze preslušavanjem ili pregledom odgovarajuće snimke koja se emituje sa računala u sudnici, dok ovlaštena službena osoba može svjedočiti o okolnostima provedbe mjera i pritom najčešće svjedoči iz druge prostorije sa zaštitom lika, a sve radi

sprječavanja kompromitacije koja je moguća u nekim narednim predmetima s obzirom na specifičnost ovih poslova, kao i s obzirom na posebna tehnička znanja koja imaju policijski djelatnici koji rade na ovim poslovima. Pritom, u spisu predmeta mora postojati službena zabilješka policijskog djelatnika o vrsti i modelu uređaja koji su korišteni za snimanje, datumu i vremenu postavljanja, datumu demontiranja uređaja, kao i načinu na koji su snimljeni podatci prebačeni na odgovarajući medij, odnosno da li je prijenos podataka išao uživo (live streaming), ili su nakon završetka mjere podacti prebačeni na drugi medij, ako jesu na koji medij i od strane koga, i takva zabilješka se ulaže kao dokaz u sudski spis predmeta.

Tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima

Kod ove posebne istražne radnje valja istaći da su različite metode kojima se ona realizira u praksi, a sukladno tomu, različiti su i dokazi koji se njenom provedbom mogu pribaviti. Prije svega, ovu posebnu istražnu radnju provode policijski djelatnici iz Službe za operativnu podršku, Odjel za tajnu pratnju policijskih agencija, koji su prošli posebne obuke za provedbu tajne pratnje, a dokazi koji se njome pribavljaju mogu biti razne fotografije osumnjičene osobe, fotografije transportnih sredstava koja koristi osumnjičeni, fotografije osoba sa kojima se sastao osumnjičeni, video snimci osumnjičenog prigodom ostvarivanja kontakata sa drugim osobama, fotografije ili snimke predmeta iz konkretne kaznenopravne stvari, audio i video zapisi razgovora osumnjičenog sa drugim osumnjičenim ili drugim osobama na javnim mjestima, kao i možebitno razgovori osumnjičenih sa prikrivenim istražiteljima ili pouzdanicima (Selimić Vuković, 2015). Tužitelj na glavnom pretresu izvodi dokaze pribavljene ovom posebnom istražnom radnjom tako što pribavljene dokaze emitira osobno ili uz pomoć istražitelja u sudnici na način da se vrši pregled sačinjenih fotografija ili se preslušavaju sačinjene audio/video snimke. Policijski djelatnici koji su provodili posebne istražne radnje mogu svjedočiti o okolnostima provedbe mjera, ali najčešće radi zaštite lika policijskih djelatnika koji rade na poslovima tajne pratnje, policijski djelatnici svjedoče iz posebne prostorije bez prikazivanja lika i bez objavljivanja identiteta policijskih djelatnika, dok u spisu predmeta mora postojati službeno izvješće o provedbi posebne istražne radnje koje potpisuje

postupajući policijski djelatnik koji se tom prigodom na takvo izvješće potpisuje punim imenom i takvo izvješće se predlaže kao dokaz uz optužnicu, te se po prezentiranju u sudnici ulaže kao dokaz u sudski spis predmeta.

Korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje pouzdanika

Prikriveni istražitelji su posebno obučene ovlaštene službene osobe koje djeluju u sastavu timova za prikrivene istražitelje policijskih agencija. Prikriveni istražitelji tijekom istrage postupaju pod promijenjenim identitetom i to na način da se prigodom određivanja posebne istražne radnje od strane tužiteljstva dostavlja sudu zatvorena koverta na kojoj se navodi kodno ime, odnosno pseudonim prikrivenog istražitelja, dok se unutar koverte dostavljaju podatci o stvarnom identitetu i generalijskim podacima prikrivenog istražitelja, navodi se da je policijski djelatnik i njegov čin, te se navode podatci o policijskoj agenciji u kojoj je uposlen, dok se u naredbi suda kojom se određuje posebna istražna radnja navodi samo kodno ime prikrivenog istražitelja. Prikriveni istražitelj po dobijanju naredbe suda postupa sukladno dobijenim informacijama i instrukcijama od rukovodećih policijskih djelatnika koji imaju kontakt i konsultacije sa tužiteljem ili istražiteljem tužiteljstva koji postupa po nalogu tužitelja. Prikriveni istražitelji infiltriraju se u kriminalne skupine radi dogovaranja i otkrivanja nezakonitih radnji, odnosno prikupljanja dokaza o počinjenju kaznenih djela u koja su uključene osumnjičene osobe, a sve u cilju pribavljanja dokaza protiv osumnjičenih ili drugih pripadnika skupine za organizirani kriminal. Prikriveni istražitelji za svaku poduzetu radnju sačinjavaju službeno izvješće o postupanju koje se dostavlja tužiteljstvu, a ova posebna istražna radnja može se kombinirati i sa nekim drugim i to najčešće, kada to okolnosti slučaja dozvoljavaju, sa tehničkim snimanjem osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u svezi s njima, na način da su prikriveni istražitelji opremljeni opremom za tajno snimanje i, kada je to slučaj, takve snimke prilažu uz svoje izvješće o postupanju, pa tako prikriveni istražitelj prigodom postupanja može pribavljati i razne dokaze (dokumentacija, droga, lažni novac ili drugi predmeti koji imaju doticaja s kaznenim djelom), a isto tako može doći do saznanja koja su relevantna za dokazivanje određenog kaznenog djela, ali takva saznanja mogu biti pravno relevantna samo ako se

prikriveni istražitelj ispita kao svjedok na te okolnosti. Dokazi koje je pribavio prikriveni istražitelj izvode se tijekom glavnog pretresa kada se prikriveni istražitelji mogu saslušati kao svjedoci o radnjama koje su poduzimali i izvješćima koja su sačinjavali, odnosno prikriveni istražitelji se kao zaštićeni svjedoci mogu saslušati o tijeku provedbe radnji ili o drugim važnim okolnostima. U praksi, gotovo uvijek prikriveni istražitelji svjedoče iz zasebne prostorije radi zaštite lika, kao i sa izmijenjenim glasom, a kako bi se očuvala njihova tajnost, budući da se radi o policijskim djelatnicima u čiju obuku su uložena znatna financijska sredstva, te su prošli posebne obuke za prikrivene operacije, zbog čega je njihov angažman neophodan i u budućnosti i iz kojeg razloga nije svrsishodno da se drugi osumnjičeni niti javnost upoznaju sa likom prikrivenih istražitelja, budući da bi time njihova djelatnost bila kompromitirana, a isto nije uputno niti s aspekta očuvanja njihove sigurnosti, dok se dokazni kredibilitet iskaza prikrivenih istražitelja ocjenjuje prema slobodnom sudačkom uvjerenju

U nastavku ćemo ukazati na određene specifičnosti vezane kako za sam postupak provedbe određenih posebnih istražnih radnji – konkretno radnje korištenja prikrivenih istražitelja i korištenja pouzdanika, te radnje simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine – tako isto i za način izvođenja pojedinih dokaza pribavljenih ovim radnjama na glavnom pretresu. Zakonima o kaznenom postupku izričito je propisano da policijska tijela ili druge osobe pri njihovom izvršenju ne smiju poduzimati aktivnosti koje predstavljaju poticanje na učinjenje kaznenog djela, te da, ako su takve aktivnosti i pored postojanja ove zabrane ipak poduzete, ta okolnost isključuje kazneno gonjenje poticane osobe za kazneno djelo izvršeno u svezi s ovim radnjama. Također, procesnim normama određeno je da prikriveni istražitelj smije pod svojim izmijenjenim identitetom sudjelovati u pravnom prometu, kao i da se, ukoliko je to nužno za formiranje i održavanje tog identiteta, mogu izraditi, izmijeniti ili koristiti odgovarajući dokumenti. Ovo je normativni okvir u kojem se tužitelj treba kretati kada se odluči na izvođenje ovog dokaza. Očigledno je da se radi o specifičnom dokaznom sredstvu, te da ispitivanje prikrivenog istražitelja na glavnom pretresu, pogotovo kada je isto realizirano u formi zaštićenog svjedoka, otvara niz pitanja koja mogu biti vrlo značajna za ocjenu pravičnosti konkretnog kaznenog postupka. Ovdje u prvom redu treba ukazati na dužnost omogućavanja optuženom da se u punom opsegu upozna

s dokazima koji su tijekom istrage prikupljeni protiv njega. (Drpljanin, Halilović, Hukeljić, Kajmaković, Marić, Milićević, Nedić, 2020)

Princip neposrednosti nalaže da se raspravni sud upozna sa izvornim dokazima. S tim u vezi ne postoje procesne nedoumice o načinu izvođenja materijalnih dokaza na glavnom pretresu koji su pribavljeni tijekom istrage od strane prikriivenih istražitelja, ali kada je riječ o načinu saslušanja tih osoba u svojstvu svjedoka, već smo u prethodnim pasusima dali odgovore i razloge zbog kojih se u praksi pred sudom saslušanje prikriivenih istražitelja provodi iz zasebne prostorije, bez prikazivanja lika i sa izmijenjenim glasom, pod pseudonimom pod kojim je postupao, te bez navođenja stvarnog identiteta koji ostaje poznat samo sudu, ali i dalje na način da se saslušavaju prema općim odredbama koje se odnose na saslušanje svjedoka.

Navedeno se osigurava određivanjem anonimnosti prikriivenog istražitelja na način da sud zabranjuje otkrivanje svih informacija, osobnih podataka svjedoka, i to optuženim osobama, obrani kao i javnosti. Drugim riječima, određivanjem potpune anonimnosti sve informacije vezane za identitet svjedoka postaju povjerljive i kao takve, sukladno odredbama Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, predstavljaju službenu tajnu čije je neovlašteno otkrivanje kažneno djelo.* Dodatna zaštita identiteta ovih svjedoka može se dopuniti korištenjem elektroničkih uređaja pomoću kojih se mijenja glas svjedoka prigodom prijenosa zvuka. Ovo podrazumijeva da postupajući sudac, odnosno predsjednik vijeća koji vodi glavni pretres, donese rješenje kojim će odrediti način i oblik zaštite ovih svjedoka, a sukladno relevantnim odredbama Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.* U kontekstu ovakve zaštite tih svjedoka istodobno se osigurava i mogućnost njihovog postupanja u drugim istragama, jer bi se otkrivanjem njihovog identiteta tijekom glavnog pretresa u cijelosti onemogućila ili barem bitno smanjila njihova „uporabljivost” u drugim istragama. Na navedeni način bi se postigao željeni efekt, a to je da se tijekom dokaznog postupka u cilju dokazivanja kriminalne djelatnosti optuženog utvrde sve činjenice koje se nisu mogle utvrditi na drugi način, a da se pri tome ne ugrozi sigurnost prikriivenog istražitelja, ne dovede u pitanje zakonitost pribavljenog i provedenog dokaza, a ni pravo optuženog

* Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 21/03, 61/04 i 55/05).

* Ibid

na adekvatnu obranu jer će mu se omogućiti da postavlja sva pitanja za koja smatra da su u interesu njegove obrane. Prema praksi ESLJP-a u kaznenom postupku moraju se štititi i interesi koji svojom važnošću konkuriraju pravima obrane, kao što su nacionalna sigurnost, nužnost zaštite ugroženog svjedoka ili prikrivenih policijskih istražitelja, zaštita temeljnih prava druge osobe ili važnog javnog interesa. U ovu svrhu moguće je ograničiti procesna prava stranaka (ovo bi se isključivo odnosilo na obranu) koja osiguravaju jednakost oružja – primjera radi pravo uvida u spise, pravo poznavanja svjedoka optužbe, ali ovo sve vrlo restriktivno, ako je ograničenje apsolutno nužno i kompenzirano u kaznenom postupku. (Drpljanin, Halilović, Hukeljić, Kajmaković, Marić, Milićević, Nedić, 2020)

Simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine

U osnovi radi se o dvije posebne istražne radnje. Prva je simulirani otkup predmeta, a druga simulirano davanje potkupnine, odnosno simulirano potkupljivanje, a dokazi koji se mogu pribaviti njihovom provedbom su, prije svega, materijalne naravi, dok je moguće i ispitati osobe koje su ih realizirale. Zbog toga je i izvođenje ovih dokaza na glavnom pretresu ovisno o njihovom karakteru. Uglavnom se odnosi na saslušanje pouzdanika u svojstvu svjedoka o tijeku provedbe istrage, odnosno njegovih saznanja o počinjenju kaznenih djela od strane osumnjičenih, pri čemu se pouzdanik sasluša sukladno odredbama članka 86. ZKP-a BiH koji se odnosi na saslušanje svjedoka, pri čemu će se pitati odakle mu je poznato sve to o čemu svjedoči, a nakon toga će se mu biti postavljana i druga pitanja od strane tužitelja, a potom će biti i unakrsno ispitan od obrane i eventualno optuženog. Kod salušavanja ovlaštenih službenih osoba koje su provodile simulirani otkup predmeta ili simulirano davanje potkupnine, a najčešće se radi o prikrivenim istražiteljima koji nakon infiltriranja u kriminalne skupine prikupljaju dokaze o počinjenju kaznenih djela od strane pripadnika skupine, oni se saslušavaju prema pravilima koja važe za saslušanje prikrivenih istražitelja, pri čemu prigodom sačinjavanja izvješća o postupanju prikriveni istražitelji detaljno opisuju pripremne radnje, kao i sadržaje svih kontakata koje su ostvarili sa osumnjičenim osobama, po mogućnosti sačinjavaju audio ili video snimku tih kontakata ili, ukoliko su kontakte ostvarivali putem

društvenih mreža, sačinjavaju snimke zaslona uređaja sa kojih su ostvarivali kontakte, te iste prilažu uz svoje izvješće o postupanju, a sve kako ne bi doveli u sumnju zakonitost svog postupanja. Prigodom poduzimanja posebnih istražnih radnji simuliranog otkupa predmeta ili simuliranog davanja potkupnine (najčešće se radi o predmetima neovlaštene trgovine opojnim drogama ili kaznenim djelima protiv službene dužnosti), novac koji se predaje osumnjičenom će biti popisano, te će se sačiniti fotodokumentacija, a sve kako bi se nakon pretresa i lišenja slobode osumnjičenog isti pronašao kod njega ili njegovih suradnika, a koji se dokazi predlažu optužnicom, te kasnije izvode na glavnom pretresu, dok je po mogućnosti poželjno ovu posebnu istražnu radnju kombinirati sa drugim posebnim istražnim radnjama, a posebice primjenom tehničkog snimanja osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u svezi s njima na način da će se o simuliranom otkupu predmeta ili simuliranom davanju potkupnine od strane prikrivenog istražitelja sačiniti audio/video zapis koji bi se isto tako dostavio tužitelju uz izvješće o postupanju, te bi takav dokaz bio predložen optužnicom, a potom bi se izveo na glavnom pretresu od strane tužitelja na način kako je opisano da se izvode dokazi pribavljeni primjenom posebne istražne radnje tehničkog snimanja osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u svezi s njima, a na koje okolnosti bi prikriveni istražitelj mogao biti saslušan kao svjedok sukladno procesnim odredbama koje reguliraju način saslušanja prikrivenih istražitelja, a kako je prethodno opisano.

Nadzirani prijevoz i isporuka predmeta kaznenog djela

Ovom posebnom istražnom radnjom omogućava se praćenje svih sudionika određenog kaznenopravnog događaja koji vrlo često ima međunarodni karakter, a najčešće se u praksi radi o kaznenim djelima nedozvoljenog prometa opojnim drogama. Prigodom realizacije ove posebne istražne radnje dokazi koji se pribavljaju su vrlo su različiti, odnosno pribavljaju se dokazi objektivne i subjektivne naravi. Dokazi objektivne naravi su “nedozvoljena roba” čiji se nadzirani prijevoz i isporuka prati, s ciljem utvrđivanja svih osoba koje su uključene u počinjenje kaznenih djela u svezi sa “predmetom praćenja”, dok dokaze subjektivne naravi predstavljaju svi oni dokazi koji se tijekom provedbe posebne istražne radnje, ali i kasnije istrage u njenoj sveukupnosti prikupe protiv

osumnjičenih osoba. Cilj ove posebne istražne radnje jeste da se po saznanju da je osumnjičena osoba, ili više njih, uključena u počinjenje kaznenih djela na međunarodnoj razini, odnosno da su organizirali prijevoz i isporuku predmeta kaznenog djela najčešće u drugu državu, da se stupi u kontakt sa tijelima gonjenja te države, te da se pribave naredbe za predmetnu posebnu istražnu radnju temeljem kojih bi se primjenom ove, ali i drugih posebnih istražnih radnji poput tajnog praćenja i tehničkog snimanja osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u svezi s njima zadokumentirale sve osobe koje sudjeluju u počinjenju kaznenog djela, i to kako osobe koje su predmete kaznenog djela poslale na odredište, tako i one koje vrše njihov transport, moguće i predstavnici državnih tijela koji će propustiti da poduzmu dužne radnje pregleda robe ukoliko se radi o međunarodnom transportu (carinska tijela), tako i osobe koje će robu primiti, te vršiti njenu daljnju distribuciju, a sve u cilju potpunog dokumentiranja svih osoba uključenih u počinjenje kaznenih djela. Prigodom sačinjavanja izvješća od strane policijskih djelatnika prigodom provedbe ove posebne istražne radnje, uvažavajući njen karakter i specifičnosti, optužnicom se predlažu svi prikupljeni dokazi, a prigodom njihovog izvođenja na glavnom pretresu važi sve što je prethodno već rečeno u pogledu izvođenja dokaza pribavljenih prethodno opisanim posebnim istražnim radnjama.

4. OCJENA DOKAZA PRIBAVLJENIH POSEBNIM ISTRAŽNIM RADNJAMA

Ocjena dokaza je jedno od važnih načela kaznenog procesnog prava u Bosni i Hercegovini. Pravna teorija i zakonski propisi poznaju dva vida ocjene dokaza. Jedan se naziva formalna ili zakonska ocjena dokaza iz razloga što je unaprijed zakonom određena vrijednost dokaza koji je predmetom ocjene, dok je drugi vid ocjene dokaza slobodna ocjena dokaza gdje prethodnog određenja dokazne vrijednosti nema, te kod slobodne ocjene dokaza Sud na temelju slobodnog sudijskog uvjerenja odlučuje o tome koliki će mu značaj pridati. (Halilović, 2019) Kod slobodne ocjene dokaza (članak 15. ZKP-a BiH) pravo suda da ocjenjuje postojanje ili nepostojanje činjenica nije vezano niti ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima. Osobno uvjerenje suca je u slučaju zakonske ocjene bez ikakvog utjecaja i na njemu je da primijeni zakon čak i onda kada se to kosi sa njegovim

uvjerenjem o vrijednosti dokaza, kako u pogledu vjerodostojnosti dokaza, tako i u pogledu njegove potvrde postojanja ili nepostojanja činjenice koja je predmetom dokazivanja, a kako to smatra autor Stanko Bejatović. Kada je riječ o primjeni formalne ili zakonske ocjene dokaza, može se istaći kako se ona u jednom trenutku pojavila kao vladajući oblik ocjene dokaza u sudskom postupku iz potrebe za zaštitom od moguće sudske samovolje, koja bi u mnogim slučajevima nužno proistekla iz kumulacije osnovnih procesnih funkcija Suda. S druge strane treba istaći kako suvremena zakonodavstva ipak daju prednost slobodnoj ocjeni dokaza i ona je vladajući oblik ocjene dokazne vrijednosti svakog pojedinog dokaza u kaznenim postupcima u Bosni i Hercegovini, gdje je podignuta na rang kaznenoprocenog načela. Ocjena dokaza od strane suca je slobodna, ali ne zato što može biti proizvoljna, već zbog toga što nije uvjetovana zakonskim propisima, ali mora da bude sukladna zakonima ljudskog mišljenja, razložna i razumna. Prigodom elaboracije ocjene dokaza koji su pribavljeni provedbom posebnih istražnih radnji, prije svega treba istaći da je osnovna максима da se radi o dokazima koji su pribavljeni na obrazloženi prijedlog tužitelja i po naredbi nadležnog suda, odnosno da se u smislu odredbe članka 10. ZKP-a BiH radi o zakonitim dokazima. Naime, odmah na početku treba istaći kako ocjena dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji ne predstavlja nikakav poseban vid ocjene dokaza, nego se takvi dokazi od strane suda ocjenjuju kao i svi drugi dokazi. U tom kontekstu potrebno je istaći kako iznimnu važnost za ocjenu dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji od strane suda ima način izvođenja takvih dokaza od strane tužitelja na glavnom pretresu. To se prije svega ogleda u dobro osmišljenom konceptualnom pristupu, odnosno pravilnom planiranju izvođenja dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji, posebice u smislu prikazivanja izravne povezanosti takvih dokaza sa drugim dokazima koji su tijekom istrage pribavljeni klasičnim istražnim metodama i drugim taktičko-operativnim radnjama. Ovo je posebno važno iz razloga što sud ima slobodu u ocjeni dokaza, gdje jedino ograničenje suda proizlazi iz odredbe članka 281. stavak 2. ZKP-a BiH, kojom mu se nameće obveza u pogledu načina na koji je dužan izvršiti ocjenu dokaza, a kojom odredbom se sud obvezuje da savjesno cijeni sve izvedene dokaze i to kako pojedinačno, tako i dovođenjem istih u međusobnu vezu, te će sud na temelju takve ocjene izvesti zaključak da li je neka činjenica dokazana. Kada se uzme u obzir da

se se sud prigodom utvrđivanja krivnje optuženih osoba u najvećem broju predmeta vodi ocjenom dokaza na temelju slobodnog sudijskog uvjerenja, sasvim je jasno kako je sve prikupljene dokaze jako bitno strateški i konceptualno sistematizirati, te isplanirati metodologiju njihovog izvođenja, a potom ih pravilno elaborirati prigodom izvođenja dokaza, a pritom posebice treba imati u vidu da se pripremne radnje za počinjenje kaznenog djela vrlo često zadokumentiraju provedbom posebnih istražnih radnji jednako kao i informacije o počiniteljima, planiranom mjestu i načinu izvršenja kaznenog djela, te je od iznimnog značaja radi ocjene dokaza da se takvi dokazi dovedu u izravnu vezu sa drugim prikupljenim dokazima iz istrage. Zbog svega navedenog je od iznimne važnosti prije svega pravilno analizirati sve prikupljene dokaze tijekom istrage, potom ih planski sistematizirati, te osmisliti strategiju izvođenja dokaza tijekom glavnog pretresa. Navedeno je važno iz razloga jer je ocjena dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji u izravnoj i ovisnoj vezi sa drugim dokazima koji su pribavljeni tijekom istrage, a iz razloga što se prikupljenim materijalnim dokazima potkrepljuju rezultati posebnih istražnih radnji. Posebice se to odnosi na one dokaze koji su pribavljeni na mjestu izvršenja kaznenog djela, ali i sve druge dokaze prikupljene u istrazi, kako one subjektivne naravi, a posebice dokaze materijalne naravi, koji daju potpuni kredibilitet dokazima koji su pribavljeni primjenom posebnih istražnih radnji. Iz prethodne elaboracije značaja i međusobne ovisnosti svih pribavljenih dokaza tijekom istrage, proizlazi jasan zaključak kako je na tužitelju teret da u suradnji sa postupajućim istražiteljima pravilno analizira sve prikupljene dokaze, a zatim dovede u vezu dokaze pribavljene primjenom posebnih istražnih radnji sa svim drugim dokazima prikupljenim tijekom istrage. Potom, tužitelj ima zadatak da osmisli najbolju strategiju izvođenja dokaza na glavnom pretresu, pa će u tom cilju sistematizirati sve prikupljene dokaze koji se odnose na određeni kazneno-pravni događaj koji dokazuje, uključujući i dokaze pribavljene posebnim istražnim radnjama, te će ih izvesti “u paketu sa drugim dokazima”, odnosno kao jednu cjelinu, a sa ciljem da na najbolji mogući način prezentira dokaze optužbe, a u namjeri da prigodom izvođenja dokaza održi fokus suda “kako bi poentirao” na dokazima koje prezentira, a sve s ciljem da na temelju izvedenih dokaza, odnosno prigodom njihove ocjene od strane suda, kod sudaca stvori uvjerenje u krivnju optuženih.

Ono o čemu se u kontekstu ocjene dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji može i treba govoriti, i gdje svakako ima prostora za unaprjeđenje u interesu pravde, jeste činjenica da ne postoji ujednačena sudska praksa kada su u pitanju načini izvođenja tako pribavljenih dokaza. Danas, u suđenjima pred Sudom BiH, svakodnevno svjedočimo situacijama da predsjedavajući sudskih vijeća u svakom konkretnom predmetu donose odluku na prijedlog tužitelja o načinu izvođenja takvih dokaza, a što u praksi znači da se odlukom predsjedavajućeg vijeća može narušiti integritet tužiteljskog koncepta izvođenja dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji. Ovo navodim iz razloga jer optužba nikada ne može biti sigurna da će joj sud dozvoliti izvođenje dokaza sukladno ranije pripremljenoj strategiji, pa ovakvo neujednačeno postupanje sudskih vijeća za posljedicu može imati utjecaja na ocjenu dokaza pribavljenih provedbom posebnih istražnih radnji iz razloga jer se odlukom suda može uskratiti pravo tužitelju da izvede dokaze na način na koji smatra da je to u najboljem interesu optužbe jer će tako najbolje dovesti u vezu dokaze pribavljene provedbom posebnih istražnih radnji sa drugim dokazima i na taj način kod suda stvoriti uvjerenje o krivnji optuženih osoba. Kako bi se stanje u pogledu iznesenog ujednačilo, neophodno bi bilo od strane Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine organizirati i provesti stručnu raspravu nakon koje bi se sačinile i obvezne smjernice za postupanje prigodom izvođenja dokaza pribavljenih primjenom posebnih istražnih radnji, a kojima bi se došlo do ujednačavanja sudske prakse, čime bi se pomoglo kako strankama u postupku, tako i sudskim vijećima (*op.a.*).

5. ANALIZA OCJENE DOKAZA PRIBAVLJENIH POSEBNIM ISTRAŽNIM RADNJAMA U PRESUDAMA SUDA BIH

Predmet Ramo Brkić i drugi

„Obrana prvooptuženog Brkić Rame, istaknula je tek u završnoj riječi, da optuženi nije u skladu sa odredbama člana 119. ZKP BiH, nakon okončanih posebnih istražnih radnji obaviješten o njihovom provođenju, čime je dovedena u pitanje zakonitost tih dokaza“.

Stajalište u Presudi Suda BiH: Prigovori su neosnovani, a budući da je uvidom u spis predmeta vidljivo da su te naredbe kao dokazi Tužilaštva

priloženi uz podignutu optužnicu, te numerisani kao dokazi pod oznakom “Registrator 9 - posebne istražne radnje, naredbe, službene zabilješke, izvještaji”, kao i da su isti između ostalih dokaza, bili i osnov za donošenje odluka o određivanju i produženju mjere pritvora optuženima, sa kojima su nesumnjivo bili upoznati optuženi i njihovi branioci. Imajući u vidu navedeno, odnosno činjenicu da su te naredbe između ostalih dokaza predstavljale osnov za donošenje odluka o mjeri pritvora prema optuženima, na koje je odbrana optuženih uvijek imala mogućnost da se izjasni, i žalbeni prigovori da nisu imali prilike da se očituju na radnje koje su se provodile u sklopu posebnih istražnih radnji, kao i da nisu nakon provedbe istih obaviješteni o njihovoj provedbi, bez uporišta su u činjeničnom stanju predmetnog spisa, te se isti također kao neosnovani odbijaju. Odbrana u toku postupka nije isticala navedeni prigovor. U svakom slučaju, sve i da optuženi nije obaviješten o provođenju posebnih istražnih radnji, po ocjeni vijeća, to ne može biti razlog da se dokazi pribavljeni takvim radnjama, smatraju nezakonitim. Nepostupanje po procedurama propisanim odredbom člana 119. stav 3. ZKP BiH, prema ocjeni suda, ne dovodi po automatizmu do nezakonitosti pribavljenih dokaza, posebno zbog činjenice da se radi o procesnim odredbama kojima se propisuju procedure nakon što su dokazi već prikupljeni. Sud podsjeća da Evropska konvencija o ljudskim pravima nema standarde koji se tiču nezakonitih dokaza i prema praksi Evropskog suda za ljudska prava oni se razmatraju u okviru prava na pravično suđenje. (Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 12 K u predmetu Ramo Brkić i drugi od 18.12.2013. godine)

Slobodna ocjena dokaza: Kod utvrđivanja odlučnih činjenica, Sud je u obavezi postupati shodno odredbi člana 15. ZKP BiH, u koju je inkorporiran još jedan od temeljnih principa krivičnog postupka, a to je princip slobodne ocjene dokaza. Navedenom odredbom je propisano da odluka suda o dokazanosti ili nedokazanosti neke odlučne činjenice nije vezana niti ograničena posebnim formalnim dokaznim pravilima, s tim što sud može, a kako to propisuje odredba člana 281. stav 1. ZKP BiH, presudu zasnovati samo na dokazima izvedenim na glavnom pretresu. Jedino ograničenje sudu, kod zakonom garantovane slobode u ocjeni dokaza, proizlazi iz odredbe člana 281. stav 2. ZKP BiH koja nameće obavezu u pogledu načina na koji je sud dužan izvršiti ocjenu dokaza, te obavezuje sud da savjesno cijeni sve izvedene dokaze, i to kako pojedinačno, tako i dovođenjem istih u

međusobnu vezu. Pri tome, obaveza je vijeća voditi računa o temeljnim principima koje propisuje kako ZKP BiH, tako i Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLP), koja, na osnovu člana II.2 Ustava BiH, ima primat u primjeni nad svim domaćim zakonima. (Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 14 Kžk u predmetu Ramo Brkić i drugi od 06.11.2015. godine)

Princip zakonitosti: Jedan od temeljnih principa krivičnog postupka, princip zakonitosti, kojim se ovo vijeće (predmet Ramo Brkić i drugi) vodilo u postupku donošenja presude, ima za cilj da osigura da niko nevin ne bude osuđen, kao i da se učiniocu krivičnog djela izrekne kazna ili druga krivičnopravna sankcija u granicama koje su propisane odredbama krivičnog zakona, i to u zakonom propisanom postupku. (Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 14 Kžk u predmetu Ramo Brkić i drugi od 06.11.2015. godine)

Pretpostavka nevinosti: Vijeće je posebno imalo u vidu i pretpostavku nevinosti, sadržanu u članu 3. ZKP BiH, a koja odredba propisuje: “Svako se smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomoćnom presudom ne utvrdi njegova krivnja”, te princip in dubio pro reo, propisan članom 3. stav 2. ZKP BiH, a prema kojoj odredbi sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela, ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakona, sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog. (Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 14 Kžk u predmetu Ramo Brkić i drugi od 06.11.2015. godine)

Princip jednakosti: Princip jednakosti u postupanju, zagaranovan odredbom člana 14. ZKP BiH, nalaže obavezu sudu da stranke i braniocetretira na jednak način i da svakoj od strana pruži jednake mogućnosti u pogledu pristupa dokazima i njihovom izvođenju na glavnom pretresu, ali i obavezu suda, tužioca i drugih organa koji učestvuju u postupku, da ispituju i utvrđuju kako činjenice koje terete osumnjičenog, odnosno optuženog, tako i one koje im idu u korist. (Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 14 Kžk u predmetu Ramo Brkić i drugi od 06.11.2015. godine)

Predmet Bojan Cvijan i drugi

“Osnovi sumnje za izdavanje naredbi za provođenje posebnih istražnih radnji prema D.E., nisu bili istovjetni osnovama sumnje za počinjenje

krivičnog djela koja se ostalim optuženima stavljaju na teret, iz kojih razloga nije bilo zakonske mogućnosti korištenja spornih dokaza”.

Stajalište u Presudi Suda BiH: Sud prigovore cijeni neosnovanim. Sud zaključuje, kako navedena činjenica ne dovodi u pitanje mogućnost korištenja sadržaja presretnutih razgovora pribavljenih na osnovu naredbe organa druge države, s obzirom da je nedvojbeno utvrđeno da su optuženi kao pripadnici organizovane kriminalne grupe, koju je formirala i rukovodila osoba prema kojoj su posebne istražne radnje bile primjenjivane, učestvovali u izvršenju konkretnih krivičnih djela. Dakle, bez obzira na činjenicu što krivično djelo koje je stavljeno na teret optuženima nije navedeno i kao djelo za koje se tada sumnjičio D.E., postoji njihova evidentna povezanost, a koja se ogleda kroz počinjenje krivičnih djela u sastavu grupe za organizovani kriminal, te ovi dokazi predstavljaju pravno valjane dokaze s obzirom da je kriminalna djelatnost optuženih ušla u kriminalnu zonu osobe prema kojoj se mjera primjenjivala. Nadalje, sve i da nije tako, relevantne odredbe ZKP-a BiH ne zabranjuju korištenje tzv. “nevezanih slučajnih nalaza o krivičnom djelu treće osobe”. U tom smislu Sud podsjeća na odredbu člana 120. ZKP-a BiH koja glasi: ”Ne mogu se koristiti kao dokaz informacije i podaci dobijeni preduzimanjem radnji iz člana 116. ovog zakona ako se ne odnose na krivična djela iz člana 117. ovog zakona”. Tumačeći ovu odredbu Sud zaključuje da iz nje jasno proizlazi da ona dopušta i korištenje kao zakonitih dokaza sve “slučajne nalaze” koji se odnose na kataloška krivična djela (djela predviđena članom 117. ZKP-a BiH), nezavisno o tome jesu li to nova krivična djela i novi počinioci u kriminalnoj zoni osobe i krivičnog djela prema kojoj se mjera primjenjuje ili ne. Ni Evropski sud za ljudska prava nije jasno razjasnio pitanje dokazne upotrebljivosti tih “nevezanih slučajnih nalaza o krivičnim djelima trećih osoba”, što je u skladu s njegovim načelima da se ne upušta u pitanje dokazne upotrebljivosti pojedinih vrsta dokaza, već da samo ocjenjuje je li postupak u pojedinom slučaju, gledano u cjelini, bio nepravičan, a o čemu je, na određeni način, naprijed bilo riječi. Na kraju, Sud nalazi da za razliku od nedopustivosti dokaza pribavljenog protivno zabrani mučenja i drugoj okrutnosti, u izuzetnim okolnostima, dokaz pribavljen miješanjem u privatnost ne mora nužno suđenje činiti nepoštenim. U tom smislu Sud upućuje na stav ESLJP-a izražen u predmetu Schenk protiv Švicarske (1988. godine), u kojem je Evropski sud prihvatio da pravo na pošteno suđenje nije nužno prekršeno kada je dokaz pribavljen

kršenjem prava na poštovanje privatnog života. Na primjer, kada dobijeni dokaz (nezakonito prisluškivanje telefona), nije bio jedini dokaz protiv optuženog u predmetu koji uključuje ozbiljan zločin, nije bilo kršenja prava na pošteno suđenje. Dakle, upravo se zauzetim stavom Evropskog suda rukovodio i ovaj Sud, dajući ovom dokazu karakter jedne vrste kontrolnog dokaza, koji bi poslužio provjeri vjerodostojnosti iskaza svjedoka Anđelka Veljančića, Seada Robovića i ostalih saslušanih svjedoka datih na glavnom pretresu, a koji su svjedočili na okolnosti konkretnih krivičnih radnji optuženih u izvršenju krivičnih djela koja su im stavljena na teret. (Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 015384 14 K od 30.11.2016. godine, protiv Cvijan Bojana i drugih, str. 82-84)

Presuda Suda BiH broj: X-KŽ-07/436 od 16.12.2010. godine

Obrana je prigovarala na ocjenu zakonitosti izvještaja prikrivenih istražitelja u vezi sa činjenicom da prikriveni istražitelji na glavnom pretresu nisu ispitani (vidi Drpljanin Š., Halilović H., Hukeljić M., Kajmaković D., Marić S., Milićević V., Nedić S.: Priručnik o posebnim istražnim radnjama, CEST F BiH, Sarajevo, 2020. godina, str. 86).

Prigovor odbrane: U okviru grupe žalbenih prigovora iz člana 297. stav 1. tačka i) ZKP-a BiH, žalioци ističu da su kao nezakoniti dokazi na kojima se temelji pobijana presuda i izvještaji prikrivenih istražitelja 1 i 2, iz razloga što prikriveni istražitelji 1 i 2 nisu saslušani na glavnom pretresu.

Stajalište u Presudi Suda BiH: Suprotno istaknutim žalbenim prigovorima, vijeće nalazi da, a kako je to već obrazloženo u dijelu presude u kojem je data argumentacija povodom bitnih povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 297. stav 1. tačka d) ZKP-a BiH, i pored činjenice što prikriveni istražitelji nisu saslušani na glavnom pretresu, ovi dokazi nisu nezakoniti. Naime, vijeće je, a kako proizlazi iz predmetnog spisa, preduzelo sve dostupne mjere kako bi obezbijedilo prisustvo i omogućilo odbrani unakrsno ispitivanje prikrivenih istražitelja, pa kada to nije uspjelo, pozvalo je svjedoka B.P., koji je u vrijeme preduzimanja posebnih istražnih radnji u Republici Hrvatskoj bio nadređeni prikrivenim istražiteljima, te u tom svojstvu, vršio nadzor nad radnjama koje su oni preduzimali i bio zadužen za kontrolu tačnosti podataka sadržanih u izvještajima koji su predmet ovog dokaznog postupka. Odbrani je omogućeno unakrsno ispitivanje ovog

svjedoka, a na koji način je odbrana, ukoliko je imala valjane argumente, mogla osporavati zakonitost predmetnih dokaza. Kako to nije učinjeno, ovo vijeće cijeni da činjenica što sami prikriveni istražitelji nisu neposredno saslušani, a u situaciji kada njihovo saslušanje nije bilo moguće, predmetne dokaze ne čini nezakonitim, zbog čega su i ovi žalbeni prigovori odbijeni kao neosnovani. Prigovor optuženog S. A. Izvještaji prikrivenih istražitelja 1 i 2 nisu pročitani na glavnom pretresu. Stajalište u Presudi Suda BiH: Nije sporno da je tačna tvrdnja ovog optuženog da ovi dokazi nisu pročitani na glavnom pretresu. Međutim, kako proizlazi iz spisa, to nije učinjeno iz razloga što stranke nisu tražile njihovo čitanje, čak naprotiv proizlazi da se na ročištu održanom 25.01.2010. godine, na kojem su predmetni dokazi uvedeni u sudski spis, odbrana usprotivila prijedlogu tužioca da se isti pročitaju i odbila takvu mogućnost datu od strane predsjednika vijeća. Ovdje prvenstveno treba imati u vidu da je odredbom člana 274. stav 1. ZKP-a BiH propisano da će se zapisnici i ostali dokazi iznijeti na glavnom pretresu, da bi se utvrdio njihov sadržaj, s tim da je u stavu 4. istog člana propisano da se dokazni materijal iz stava 1. ovog člana čita, ukoliko se stranke i branitelji drugačije ne dogovore. Dakle, ovom zakonskom odredbom predviđena je mogućnost provođenja ovakvih dokaza bez njihovog čitanja. Pored toga iz spisa proizlazi da su ovi dokazi dostavljeni odbrani sa potvrđenom optužnicom, pa je time i navedeni žalbeni prigovor neosnovan.

6. ZAKLJUČAK

Kada govorimo o primjeni posebnih istražnih radnji, možemo istaći kako ovaj procesni mehanizam od početka njegove procesne primjene 2004. godine, pa sve do danas, odlikuje visok stupanj dinamičnosti, kako u smislu metodologije i tehnike primjene od strane ovlaštenih službenih osoba, tako i izmjene konceptualnih načina u primjeni, a koji su uvjetovani i razvojem novih tehnoloških dostignuća, koja svakako utječu kako na metodologiju, tako i na dinamiku primjene posebnih istražnih radnji. Ono što se također može istaći jeste da je u inicijalnoj fazi primjene posebnih istražnih radnji, u najvećoj mjeri primjenjivan „Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija“ iz članka 116. stavak 2. točka a) ZKP-a BiH, koja je posebna istražna radnja u to vrijeme davala i najbolje rezultate, dok je protokom vremena izgubila na značaju, što je uvjetovano opet razvojem novih tehničkih i tehnoloških

dostignuća, ali ta posebna istražna radnja i danas ostvaruje ciljeve u primjeni, uz pravilnu kombinaciju sa drugim posebnim istražnim radnjama.

Unatoč svemu navedenom, nema sumnje da primjena posebnih istražnih radnji ima, te da će i u bliskoj budućnosti imati značajnu ulogu u suzbijanju najtežih kaznenih djela, posebice organiziranog kriminaliteta i korupcije, a što je njihova temeljna svrha.

Imajući u vidu činjenicu da se posebne istražne radnje u Bosni i Hercegovini primjenjuju kroz proteklih 20. godina i cijeneći da su se kroz praćenja suđenja pred Sudom BiH sa metodologijom njihove primjene mogle upoznati sve „zainteresirane strane“, usljed čega efekti njihove primjene mogu biti umanjeni, upravo zbog činjenice da osumnjičene osobe znaju da mogu biti predmetom primjene posebnih istražnih radnji, te se prigodom počinjenja kaznenih djela ponašaju sukladno tome, ali je i dalje evidentno da ove radnje u cijelosti ostvaruju svrhu zbog koje ih je zakonodavac uvrstio u poseban katalog istražnih radnji, zbog čega je njihovu primjenu sukladno napretku i razvoju tehnike potrebno usavršavati, uz istodobno potenciranje primjene onih posebnih istražnih radnji za koje osumnjičene osobe nisu u stanju predvidjeti da su predmetom njihove primjene, na koji način se može doći do njih kao počinitelja kaznenih djela, a uz istodobnu kombinaciju takvih radnji sa novim načinima primjene posebnih istražnih radnji sa kojima su na prethodno opisani način „zainteresirane strane“ već upoznate, pri čemu je u svakom trenutku potrebno voditi računa o poštivanju najviših kriminalističkih standarda prigodom njihove primjene, a u pogledu zaštite prava i sloboda osumnjičenih osoba.

LITERATURA

1. Antić, V., Mitrović, D., 2012. Modul Posebne istražne radnje, Visoko sudsko i tužilačko vijeće, Sarajevo,
2. Antić, V., Mitrović, D., 2012. Posebne istražne radnje, Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa, Sarajevo,
3. Đelmo, Z., Selimić, M., 2012. Zaštita prava građana pred državnim organima uprave u Bosni i Hercegovini. Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru: „Revija za pravo i ekonomiju“, broj 1.
4. Drpljanin, Š., Halilović, H., Hukeljić, M., Kajmaković, D., Marić, S., Milićević, V., Nedić, S., 2020. Priručnik o posebnim istražnim radnjama, CEST F BiH, Sarajevo,
5. Europska konvencija o ljudskim pravima
6. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Rim, 04.11.1950.
7. Filipović, Lj., Halilović, H., Karasalihović, M., Mrkonjić, I., Sijerčić-Čolić, H., 2020. Priručnik o posebnim istražnim radnjama, CEST F BiH, Sarajevo,
8. General report on organized Crimes in the Baltic Sea Area, Organized Crime in the Baltic Sea Area, Saltsjöbaden, 1997.
9. Halilović, H., 2005., Prikriveni istražitelj, Pravno kriminalistički pristup, Sarajevo,
10. Halilović, H., 2013. Prihvatljivost dokaza u sistemu krivičnog postupka SAD, Bezbednost, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, godina LV, br. 1.,
11. Halilović, H., 2019. Krivično procesno pravo, knjiga druga, Teorija dokaza i radnje dokazivanja u krivičnom postupku, Sarajevo,
12. Halilović, H., 2019. Krivično procesno pravo, Knjiga I: Uvod i temeljni pojmovi, Sarajevo,
13. Hasanspahić, S., 2009. Posebne istražne radnje i uslovi za njihovu primjenu prema zakonima o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova Fakulteta pravnih nauka Sveučilište/Univerzitet “Vitez” Travnik, Travnik,
14. Korajlić N., Muharremi, D., Selimić, M., Kozarev, A., Trnčić, L., Ademaj, X., Sahadžić, N., 2023. Intuitivno kreativna kriminalistika. Visoka škola “Logos centar”, Mostar.

15. Korajlić N., Selimić, M., 2015. Kriminalistička taktika. Visoka škola “CEPS - Centar za poslovne studije”. Kiseljak,
16. Korajlić N., Šuperina M., Selimić, M., 2020. Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprotstavljanja kriminalitetu. Visoka škola “CEPS - Centar za poslovne studije”. Kiseljak,
17. Marx, G., 1988. Undercover – Police Surveillance in America, University of California Press,
18. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
19. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, rezolucija 2200 A/XXI/ usvojen od strane UN-a 16.12.1966. godine, stupio na snagu 23.03.1976.
20. Pre-congress Resolutions, Pre-congress organized by the Swedish National Section of AIDP, Saltsjoe-baden, 1997, Nouvelles Etudes Penales, AIDP. 16/98.
21. Presuda ESLJP, predmet Bykov protiv Rusije, apelacija broj: 4378/02, Strasbourg, 21.01.2009.
22. Presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu Pelissier & Sassi protiv Francuske, 1999.
23. Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 12 K u predmetu Ramo Brkić i drugi od 18.12.2013.
24. Presuda Suda BiH broj: S1 2 K 008645 14 Kžk u predmetu Ramo Brkić i drugi od 06.11.2015.
25. Presuda vijeća Apelacionog odjeljenja Suda BiH u predmetu Vehid Sadiković i drugi broj: S1 1 K 020026 17 Kžk od 09.03.2018.
26. Presuda Vrhovnog suda SAD u predmetu Nardone protiv Sjedinjenih Američkih Država/U.S. Supreme court, Nardone vs. United States of America, 308 U.S. (1939)
27. Priručnik za stručne saradnike u pravosuđu BiH: Postupak optuživanja i glavni pretres, Sarajevo, 2009.
28. Sačić, Ž., 1998. Korupcija i njezino suzbijanje u svijetu i Hrvatskoj, Policija i sigurnost, Zagreb,
29. Šarić, S., Selimić, M., Spasovski, O., 2020. Informant i informator u Bosni i Hercegovini (sličnosti i razlike), Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 2.,

30. Selimić, M., Vuković, V., 2015. Posebne istražne radnje i njihov značaj u istraživanju krivičnih djela. Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 1.,
31. Sijerčić – Čolić, H., 2002. Prikrivene istražne mjere u svjetlu efikasnosti krivičnog postupka i zaštite osnovnih prava i sloboda čovjeka, Pravo i pravda,
32. Sijerčić–Čolić, H., 2005. Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Sarajevo,
33. Sijerčić–Čolić, H., 2005. Krivično procesno pravo, knjiga 1, Sarajevo,
34. Sijerčić–Čolić, H., 2012. Krivično procesno pravo, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Knjiga I, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo,
35. Šikman, M., Bajičić, V.: Posebne istražne radnje, novine u pravnom i praktičnom postupanju, Pravna riječ 15, 2018.
36. Šikman, M., Pena, U., 2009. Prikrivene operacije i zaštita od navođenja na delo-sporna rešenja i mogući predlozi, Zbornik radova „Pravo i forenzika u kriminalistici“, Beograd,
37. Simović, M., Simović, V., 2016. Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Bihać,
38. Ustavni sud BiH po apelaciji Saše Stjepanovića, Odluka o dopustivosti i meritumu broj: AP 3709/15 od 10.04.2018.
39. Ustavni sud BiH, Odluka o dopustivosti i meritumu broj: AP 1274/13 od 20.07.2016.
40. Vujić, A., 2008. Kontrolisana isporuka, Revija za bezbednost, br. 7, Beograd,
41. Zakon o kaznenom postupku BiH (“Službeni glasnik BiH”, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18)